

*Б. П. Дмитрук,
к. е. н., професор, професор кафедри економіки,
Східноєвропейського університету економіки і менеджменту
І. Б. Чудаєва,
д. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту організацій,
Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*

ЕМІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: МОТИВАЦІЇ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ КРАЇНИ

*B. Dmytruk,
Candidate of Economic Sciences (Ph.D. in Economics), Professor, Professor at the Department
of Economics East European University of Economics and Management
I. Chudaieva,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Organizational
Management East European University of Economics and Management*

EMIGRATION PROCESSES IN UKRAINE: MOTIVES, TENDENCIES AND EFFECTS ON THE COUNTRY

Проаналізовано мотиви, тенденції та причини еміграційних процесів, що відбуваються в Україні, фактори впливу міграції на економіку країн-експортерів і країн-імпортерів робочої сили. Обґрунтовано негативні наслідки для української економіки швидких темпів еміграції, необхідність вжиття термінових заходів з метою стабілізації еміграційних процесів.

The motives, tendencies and reasons for emigration processes in Ukraine, the factors of migration impact on the economy of the labour-exporting and labour-importing countries have been analyzed in the paper. The negative effects of rapid emigration on the Ukrainian economy as well as the need to take urgent measures to stabilize emigration processes have been substantiated.

*Ключові слова: міграція, еміграція, еміграційний процес, причини еміграції, заробітчани, фактори впливу на еміграцію, наслідки еміграції.
Key words: migration, emigration, emigration process, reasons for emigration, migrant worker, push and pull factors in emigration, effects of emigration.*

ВСТУП

Міграція (латинське "migratio") — переселення, переміщення населення, трудових ресурсів, капіталу з однієї країни в іншу, а також внутрішньодержавні — з одного регіону в інший [1].

Міжнародна міграція як складова загального процесу міграції — явище не нове. Воно виникло багато століть тому з різних причин: кочівництво скотарів, військові й колоніальні загарбання, стихійні лиха, географічні відкриття та освоєння нових життєвих просторів.

Потоки міжнародних мігрантів спочатку взагалі не фіксувались державними органами. Теоретичні дослідження міграції буди відсутні. Активна розробка проблем міжнародної міграції почалися з кінця 60-х років ХХ ст. у межах моделей економічного зростання [2].

Міграцію варто розглядати як закономірний наслідок розвитку інтеграційних процесів, необхідну об'єктивну передумову становлення єдиного міждержавного ринку праці.

Разом з тим міграція навряд чи була б можлива у великих масштабах, якби не існувало економічної доціль-

ності, а інколи й необхідності використання іноземної робочої сили. Це пов'язано з дією таких чинників [2]:

- прагненням зменшити витрати виробництва за рахунок використання дешевої, у порівнянні з національною, іноземної робочої сили;

- залученням кваліфікованих працівників;

- доцільністю транснаціональних корпорацій, що не тільки підвищує географічну мобільність робочої сили, а й вирівнює умови її застосування у світовому масштабі;

- розвитком засобів транспорту й зв'язку, що стимулює географічну мобільність населення;

- зростаючою взаємодією виробничих, науково-технічних і культурних зв'язків різних країн.

На сьогодні багато країн світу живуть в епоху великих трансформацій, коли швидко змінюється етнічна структура населення. Це пов'язано як з масштабами міграційних процесів, так і з явищами, що відбуваються в межах окремих регіонів.

Останнім часом сотні мільйонів людей залишають місця постійного проживання і долають тисячі кілометрів у пошуках кращого життя. У 2013 році у доповіді

Рис. 1. Критерії, що дозволяють виділити міграцію з інших переміщень громадян через кордон

Джерело: створено автором на основі [2].

ООН повідомлялось, що загальне число міжнародних мігрантів у світі становить 232 млн осіб — це приблизно 3,2% населення Землі. До 2050 року чисельність міжнародних мігрантів може зрости до 405 млн чоловік [3].

Міжнародна міграція робочої сили характеризується такими поняттями: міграція — це пересування людей з країни в країну або всередині країни; еміграція — виїзд із країни певного контингенту людей; імміграція — це

виїзд у країну певного контингенту людей; реміграція — повернення людей, які раніше виїхали [4].

Визначальним критерієм, що дозволяє виділити міграцію з інших переміщень громадян через кордон, є мотивація.

Мотивація — причина, яка спонукає економічного суб'єкта до діяльності для досягнення певної мети, наявність інтересу до цієї діяльності й способів її реалізації [1].

Вона включає такі мотиви (рис. 1).

Таблиця 1. Фактори впливу міграції на економіку країн-експортерів і країн-імпортерів робочої сили

I. Позитивні фактори	
Групи факторів	Країни виїзду
1	Відчуває зниження тиску надлишкових трудових ресурсів, які є у неї, і зменшення соціальної напруги в країні
2	Поповнює доходну частину платіжного балансу за рахунок грошових переказів працюючих за кордоном власних громадян
3	Отримує значні вигоди за рахунок ввезення емігрантами різного роду матеріальних цінностей: грошових коштів, автомобілів, товарів тривалого користування тощо
4	Отримує більш кваліфіковану робочу силу, яка повертається на батьківщину і використовує накопичені знання, досвід, грошові та матеріальні кошти для розвитку економіки країни
Приймаючої країни	
1	За рахунок залучення додаткової кваліфікованої робочої сили стимулюється зростання продуктивності праці й ефективності виробництва у країні
2	Отримує економію на витратах на освіту і професійну підготовку
3	Отримує можливість економії за рахунок скорочення купівлі ліцензій, патентів, ноу-хау за кордоном і відповідно за рахунок продажу їх на світовому ринку
4	Підвищує конкурентоспроможність своїх товарів внаслідок зменшення витрат виробництва і внаслідок низької ціни іноземної робочої сили
5	Стимулює власне виробництво і збільшує зайнятість за рахунок додаткового попиту на товари і послуги робочої сили
6	Виграє внаслідок відходу від реалізації різного роду соціальних програм для іноземних робітників
7	Покращує демографічну ситуацію у своїй країні, уповільнює загальний темп старіння населення
II. Негативні фактори	
Країни виїзду	
1	Втрачає (завичай крацу) частину своєї робочої сили, оскільки у своїй більшості країну залишають найбільш кваліфіковані працівники. Особливо страждають країни, що розвиваються, оскільки втрачають вкрай необхідні для розвитку найкращі кадри, на підготовку яких раніше були витрачені значні кошти
2	У результаті постійно зростаючої еміграції зникає так званий «ефект віри» в розвиток економіки власної країни, що в кінцевому результаті призводить до зниження рівня інвестицій у економіку цієї країни
3	У результаті відтоку мізків за межі національних кордонів посилюються і без того потужні позиції конкурентів у міжнародній торгівлі
4	Не отримує певну частину національного доходу і податкових надходжень до бюджету
Приймаючої країни	
1	Отримує додаткову конкуренцію на ринку, що призводить до зростання безробіття
2	Отримує елементи соціальної напруженості в суспільстві у вигляді конфліктів на національному, релігійному ґрунті, а також зростання злочинності тощо

Джерело: розроблено автором з урахуванням [2].

Таблиця 2. Основні причини, що змушують українців емігрувати

№ з/п	Мотиви еміграції	%
1	Цікава та приваблива робота	36
2	Збройні конфлікти в Україні	25
3	Економічні проблеми	5
4	Сімейні обставини	3
5	Відсутність умов для самореалізації	2
6	Політична нестабільність	1

Джерело: розроблено автором з урахуванням [7].

Таблиця 3. Країни, яким українські громадяни віддають перевагу при працевлаштуванні

№ з/п	Країна	Питома вага, %
1	Польща	36
2	Росія	25
3	Німеччина, Чехія	5
4	Італія	3
5	Іспанія, Португалія, Туреччина	2
6	Єгипет, Об'єднані Арабські Емірати, США, Фінляндія	1

Джерело: розроблено автором з використанням [2].

Сьогодні, на переконання фахівців, у світовому господарстві превалює "ера економічних реформ міграції" [2].

Сучасний світ на нинішньому етапі його розвитку цілком обґрунтовано можна охарактеризувати як епоху глобальних переміщень і міграції населення, що являє собою комплексне явище та багатогранний процес, який має велике значення для розвитку всіх країн і до якого слід підходити узгоджено, всеохоплююче і виважено, з належним урахуванням соціальних, економічних і екологічних аспектів і в дусі поваги прав людини [5].

Міграція населення є природним і закономірним процесом, який дозволяє збалансувати економіку, соціальну, політичну і духовну сфери суспільства. За рахунок міграції люди мають можливість знайти своє місце в житті і проявити себе. Мігранти, яким необхідні знання, їдуть поближче до культурних центрів, а хто намагається підвищити матеріальні статки, їдуть у країни, де цінується робоча сила і є можливість заробити.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є вирішення таких завдань:

- проаналізувати мотиви, причини і тенденції еміграційних процесів, що відбуваються в Україні;
- виявити фактори впливу міграції на економіку країн-експортерів та країн-імпортерів робочої сили;
- виявити негативні наслідки швидких темпів еміграції для економіки України;
- обґрунтувати необхідність вжиття термінових заходів з метою стабілізації еміграційних процесів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Міграція являє собою важливу проблему, що виникає перед урядами багатьох країн. Необхідно знайти рівновагу серед різних питань і інтересів — економічних, соціальних і політичних.

Міграція здійснює суттєвий вплив як на економіку країн-експортерів, так і країн-імпортерів робочої сили (табл. 1).

До 2013 р. кількість українців, які виїхали за кордон, становила близько 7 млн осіб [6]. За останні три роки (2014—2016) ситуація не поліпшилась. Потік тих, хто готовий покинути країну, не зменшився.

Сьогодні точною чисельності українців, які виїхали за кордон, не знає ніхто. Як стверджує голова Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування В. Воскобойник, нині люди, їдучи на заробітки, не знімаються з обліку тут і не стають на облік там. Тому 10 мільйонів — цілком реалістична цифра [6]. Ця цифра охоплює як трудових мігрантів, так і підприємців, які розвивають власну справу за кордоном, і студентів, що навчаються за межами України. Зрештою, щоб оцінити масштаб постійної міграції з Украї-

ни, потрібно дочекатись перепису населення, адже в незалежній Україні його проводили тільки 2001 року.

Новий сплеск трудової міграції в Україні припав на 2009—2010 роки: світова економічна криза підкосила фінансовий добробут українців. Саме тоді й почали говорити про масовий характер українського заробітчання. Наступна хвиля міграції почалася після анексії Криму і військових дій на Донбасі.

Основні мотиви міграції наведені в таблиці 2.

Сьогодні багато українців готові змінити професію і працювати фізично по 14 годин на добу. Раніше проблеми стосувалися в основному західних і центральних регіонів. Тепер їдуть і зі сходу, і з півдня. Влаштовуються на роботу, а потім викликають родичів, сусідів, знайомих.

Найбільш сприятливою країною для легального працевлаштування українських громадян є Польща (табл. 3). Це підтверджують результати соціологічного опитування, проведеного Всеукраїнською асоціацією компаній [6].

Швидке зростання економіки країни і трудова міграція поляків у інші країни призвели до збільшення вакансій на фабриках, заводах, у будівництві, сільському господарстві, інших галузях. І в Польщі не вистачає трудових ресурсів.

Середня зарплата громадян України в Польщі коливається в межах 12—20 тис. гривень [7]. Вона залежить від кваліфікації працівника. Проте наймати робітників з України вигідно. Якщо будівельник з України за місяць отримує 900 доларів, то польському спеціалісту необхідно заплатити 1300. Продавцю у відомому польському супермаркеті пропонують від 14 тис. грн, в Україні — від 4 тис. гривень на місяць, працівнику на складі в Польщі — 23 тис. грн, в Україні — 7 тисяч.

Низькокваліфікований персонал отримує практично мінімальну зарплату. У 2017 році вона становить 2 тис. злотих (460 євро) і 1,5 тис. (близько 336 євро) — після сплати всіх податків [8].

У Польщі прийняли закон, згідно з яким мінімальна зарплата трудового мігранта і поляка повинна бути однаковою.

З часом, якщо мігранти залишаються працювати, зарплата у них збільшується. Наприклад, якщо попрацювати в Польщі рік, то можна розраховувати на зарплату в 700 євро. При цьому середня зарплата в цілому в Польщі складає 4 тис. злотих, тобто трохи менше 1 тис. євро.

У Варшаві вона дещо вища. Наприклад, менеджер середньої ланки отримує в столиці від 4 до 6 тис. злотих [8].

У 2016 році місцеві компанії виявили бажання найняти рекордних 1,3 млн робітників (причому основна маса з них — громадяни України), задіяних зокрема на

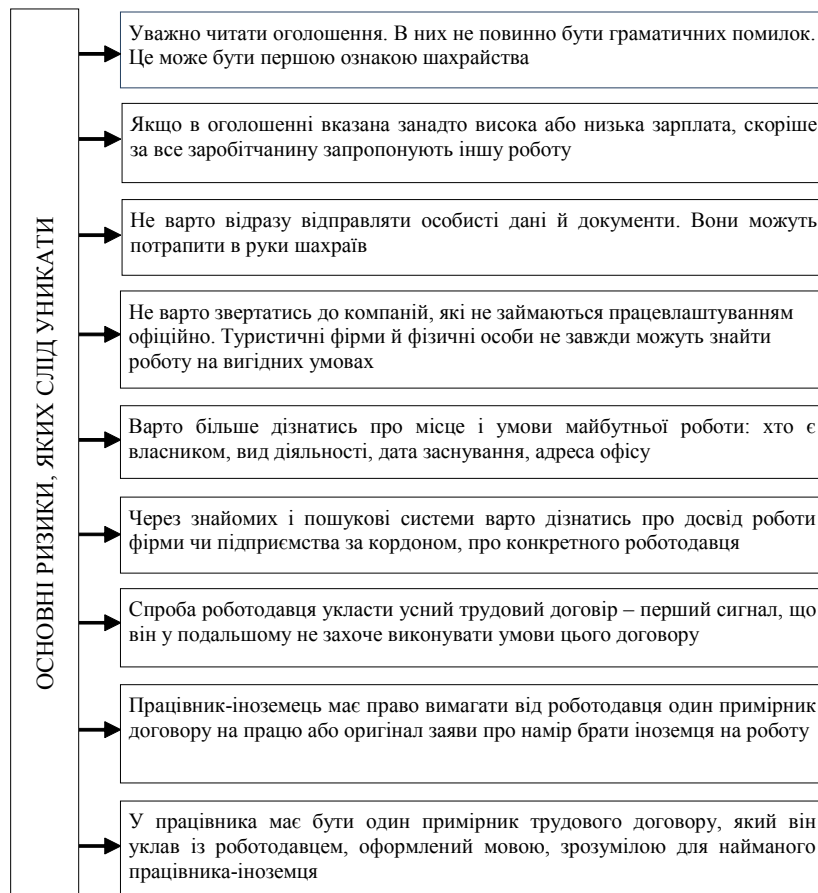

Рис. 2. Застереження майбутнім заробітчаним, які відїжджають до Польщі

Джерело: складено автором на основі [12; 13].

сезонних роботах. Це приблизно на дві третини більше, ніж у 2015 році [8].

За даними Державної агенції статистики Польщі, в країні офіційно працює близько 800 тис. громадян України, а за неофіційними даними, їх понад мільйон [9].

Для захисту заробітчани зареєстрована профспілка, яка відстоюватиме права українських працівників.

Громадяни країн, що не входять до Європейського Союзу, в тому числі й Україна, можуть влаштуватися на роботу в Польщі згідно зі стандартною процедурою легалізації зайнятості і мають можливість працювати на території Польщі протягом шести місяців упродовж року на підставі заяви роботодавця про намір узяти на роботу іноземця.

Іноземець, який приїхав до Польщі, маючи туристичну візу або ж у рамках безвізового режиму, теж може шукати роботу. Перед цим треба подбати про легалізацію свого працевлаштування, а також перебування в Польщі. Для цього подається заява, на підставі якої видається дозвіл на тимчасове проживання і дозвіл на роботу. Перелік документів, які вимагають органи реєстрації таких звернень, майже в кожному воєводстві різний. Зрештою, якщо дозвіл на працевлаштування в Польщі оформляють у інших країнах, то список документів теж відрізняється.

Документи про дозвіл на роботу або заява про намір працювати є передумовою надання дозволу і на перебування в Польщі (якщо це питання не було врегульоване раніше). Польські консульства в Україні видають візи з дозволом на роботу, що реєструється на підставі відповідного повідомлення. У ньому іноземець підтверджує, що готовий працювати на основі переданої польським роботодавцем заяви або дозволу на роботу [10].

Польща спростила процедуру працевлаштування для громадян Росії, Грузії, Молдови і Білорусі, але лише для

українців поляки спростили процедуру оформлення трудових віз. Тепер 9 із 10 гастарбайтерів у Польщі — з українськими паспортами. Окрім того, Польща намагається вивести трудових нелегалів із тині. З 2012 року роботодавці повинні оформляти на кожного робітника трудовий договір, підтвердження візи й медичної страховки. За кожного легального працівника роботодавець отримує пільги на сплату податків, а за "підпільного" нелегала — 3 тисячі доларів штрафу [11].

Поки молоді поляки їдуть на заробітки у Великобританію, Ірландію, Нідерланди, Норвегію, інші країни (з моменту вступу Польщі до ЄС виїхало 4 млн осіб), їхні робочі місця можуть зайняти громадяни України. Щорічно з країни продовжують виїжджати 2—2,4 млн поляків [7].

Користуються попитом лікарі, медичні сестри, інженери, будівельники, зварювальники, токарі, оператори з числовим програмним забезпеченням, швачки, водії-далекобійники.

Важче працевлаштуватись хімікам, біологам, педагогам, працівникам соціальної сфери. Хіміки можуть знайти роботу лише в регіонах, де є хімічна промисловість.

Виїжджаючи за кордон, українські заробітчани повинні знати і, за можливістю, зменшити ризики при працевлаштуванні [12; 13] (рис. 2).

Поляки не виявляють бажання приймати біженців із мусульманських країн і виступають проти іноземців, які намагаються поселитись у Польщі.

Результати опитування, проведеного у вересні 2016 року на замовлення міжнародної організації з міграції, показали, що дві третини поляків висловили побоювання, пов'язані з впливом іноземців-мусульман [13]. Сьогодні в Польщу приїжджають в основному з України і держав Південної Азії.

Польські політики підтверджують, що країна потребує українських робочих рук, та обіцяють змінити за-

Таблиця 4. Результати опитування про наміри українців виїхати з метою працевлаштування в інші країни, 2017 рік

№ з/п	Країна	Питома вага, %
1	Німеччина	23
2	Польща	22
3	Італія	10
4	США	9
5	Велика Британія	8
6	Чехія	7
7	Росія	6

Джерело: розроблено автором з використанням [6].

Таблиця 5. Тривалість робочого дня і заробітна плата українських заробітчан у деяких скандинавських державах

Країна	Тривалість робочого дня	Сума заробітної плати, євро	
		За день	За шестиденний робочий тиждень
Норвегія	8	15	720
Швеція	10–12	7–8	420–576
Фінляндія	8	10	480

Джерело: розроблено автором з використанням [18].

конодавство так, щоб заохотити українців не тільки працювати в Польщі, а й переїжджати туди всією родиною. До 2050 року Польщі потрібно буде мінімум 5 млн українців на постійне місце проживання [6].

Поляки в основному позитивно ставляться до українських заробітчан, але мають місце випадки, коли працедавці, які запрошують на сезонні роботи, не дотримуються своїх обіцянок і зобов'язань [13].

Наведені в таблиці 2 дані характеризують ситуацію з працевлаштуванням українців за кордоном у 2016 році. Але вже 2017 року наміри українців змінюються (табл. 4).

Кількість українців, які працюють у Польщі, за сім місяців 2017 року скоротилась із 36 до 22 %, а бажаних працювати в Німеччині — зросла до 23 %. Кількість бажаних працювати в шести країнах Європи досягла 63 %, тоді як працюючих у Росії знизилась до 6 % (2016 року вона становила 25 %) (табл. 4).

В останні роки багато українців їде на заробітки в скандинавські країни — Норвегію, Швецію, Фінляндію. Зарплати в країнах Північної Європи традиційно високі (табл. 5), а спеціалістів і робітників без спеціальності там постійно не вистачає.

Таку роботу можна знайти в Іспанії та Естонії. В Іспанії за місяць обіцяють 800—900 євро. "Робочий день триває 8—12 годин. Проживання за рахунок роботодавця. На харчування виділяють один євро на день. Основні вимоги: актуальна віза мінімум на три місяці, гроші на дорогу в обидва кінці — це 150—180 євро" [15].

Громадяни України, які їдуть заробити, економлять практично на всьому. І це при тому, що часто відпрацьовують зміни не по вісім, а по десять і навіть дванадцять годин. Тому вони намагаються влаштуватися у ті компанії, що оплачують житло. Інші наймають кімнати або цілі будинки, в яких живуть по шість і більше осіб, інколи на одному ліжку позмінно сплять двоє працівників: один відпрацьовує свою зміну, другий відпочиває, і навпаки.

Раніше проблеми еміграції стосувалися в основному західних і центральних регіонів. Тепер їдуть і зі сходу, і з півдня. Влаштовуються на роботу, а тоді викликають родичів, сусідів, знайомих.

Кореспондент газети "Експрес" Назар Данчишин із сумом констатує: "Куди б ми не завітали, всюди в Європі можна зустріти українців. Море українців. І те море сьогодні, здається, втрачає берег" [16].

Соціологічне дослідження "Динаміка міграційних настроїв українців", проведене групою "Рейтинг", свідчить про те, що в країні спостерігається загрозлива еміграційна тенденція.

У 2017 році, у порівнянні з 2016 р., кількість українців, які хотіли б переїхати за кордон на постійне місце проживання, зросла з 30 до 35 %. Натомість 61 %

опитаних заявили, що не бажають виїжджати за кордон на постійне місце проживання [17].

Вчені прогнозують, що до 2025 року в Україні може створитись величезний дефіцит робочої сили [3]. Сьогодні найактивніший вплив робочих рук за кордон спостерігається в Закарпатті.

Найвищі темпи падіння чисельності населення — не на заході, а в центральних і північних областях. Найбільше втрачають населення Чернігівська, Сумська, Кіровоградська, Луганська області. Якщо до 2025 року Україна в цілому "зменшиться" на 5—7 %, то в перерахованих областях — на 18—20 % [3].

Цілоком можливо, що українські безлюдні території в майбутньому — не фантастика, а реальність, і ми будемо радіти мігрантам із Африки або Азії.

Найбільше тих, хто хотів би змінити місце проживання, серед мешканців західних областей (41 %). Водночас в інших регіонах цей відсоток приблизно однаковий і становить трохи більше 30 %.

Серед молоді (18—35 років) кількість тих, хто має бажання переїхати на постійне місце проживання за кордон, — 54 %, натомість серед старшого покоління таких 19 %. Молодь дещо частіше за інші називає причинами бажання емігрувати брак роботи та можливостей для самореалізації в Україні, старші за віком люди — відчуття небезпеки та погану медицину. Трохи більше тих, хто висловлює бажання емігрувати, — серед осіб з вищою освітою та заможніших.

Серед людей, які вже працювали за кордоном, кількість потенційних мігрантів менша, ніж серед тих, хто тільки прагне знайти за кордоном роботу.

Про бажання тимчасово працювати за кордоном заявило 44 % опитаних. Є істотна різниця у вікових категоріях: серед молоді тих, хто хоче знайти роботу за кордоном, — 68 %, серед осіб середнього віку — 52 %, а серед старших людей — 20 % [3].

Молодь бажає реалізуватися в професії та здобути досвід у міжнародних компаніях, старші люди мріють про кращий соціальний захист. Ті, які хочуть працювати за кордоном, але ще там не були, причиною свого бажання називали високий рівень зарплати. А ті, хто вже побував на заробітках, частіше називали кращі умови праці [17].

Якщо негативна тенденція еміграції українців за кордон збережеться, то вже в найближчі роки в багатьох областях України виникне величезний дефіцит робочої сили. Тому керівництву країни, багатьох регіонів необхідно змінити ставлення до цієї надзвичайно важливої соціально-економічної проблеми.

Із запровадженням безвізового режиму для України серед людей існує думка, що виїхати на заробітки можна лише з біометричним паспортом. Але це не так.

Щоб забезпечити себе від неприємностей на закордонних заробітках, необхідно пройти шлях отримання дозволів легального виїзду. Для цього можна користуватися послугами легальних посередників або шукати самостійно. Ніхто не забороняє під час перебування за кордоном без візи паралельно домовлятися з роботодавцем про роботу. Але після цього треба повернутися в Україну та оформити всі документи для працевлаштування за кордоном [18].

У кожній країні вимоги різні. Тому краще зайти на сайт посольства країни, де в розділі "Робоча віза" вказана детальна інформація про те, що саме потрібно для оформлення документів.

Безвізовий режим, який отримала Україна від ЄС, стосується лише туристичних поїздок, а не є дозволом для українців працювати за кордоном.

Кожна країна ЄС має свою політику щодо робочої візи. Одні країни спрощують оформлення документів для іноземців, бо їм бракує робочих місць, а деяким не вигідно, щоб до них приїжджали з інших країн. Це залежить від рівня безробіття. Саме в кожній країні свої правила, свої договори і свої візи [18].

Незважаючи на всі проблеми, що існують у країні, 62 % українців не бажають їхати за кордон на заробітки. Цих людей умовно можна поділити на дві групи. Перша — нечисленна, доволі інертна верства населення, яким не подобається жити в Україні, але вони не наважуються змінити життя і шукати щастя на чужині. Вони вважають, що держава повинна їм дати більше, ніж тепер.

Друга група — це переважна більшість людей, яка сподівається на зміни на краще у найближчому майбутньому. І вони працюють в цьому напрямку. Це свідчить, що наше суспільство поступово позбавляється загальної інфантильності і робить усе можливе, щоб жити в Україні було краще [19].

Надзвичайно важливою соціальною проблемою трудових мігрантів є доля дітей заробітчан. Близько чотирьох мільйонів дітей живуть у сім'ях, де один із батьків, а то і обидва працюють за кордоном [20].

Як наслідок, в Україні поповнюються і без того широкі ряди дітей-безпритульників. Діти заробітчан стали прикметою нашого часу, і їх називають втраченим поколінням. Батьки, які виїжджають за кордон на заробітки, по-різному вирішують проблему дітей. В одних за дитиною доглядає один із батьків, який залишився вдома. Інші віддають дітей на піклування близьких чи далеких родичів, сусідів. Деякі діти повністю залишені на самоті. Всіх їх називають соціальними сиротами, оскільки вони себе такими відчують.

Сама ситуація, коли мама й тато далеко від дому, негативно впливає на дитячу психіку. Школярі, незалежно від віку і від того, поїхали обидва батьки чи один із них, можуть відставати у фізичному й розумовому розвитку. А коли батьки поїхали більше ніж на рік, у таких дітей спостерігаються також розлади розвитку, як і в соціальних сиріт [20].

Польські експерти врахували критичний термін відсутності одного з батьків — два роки. Після цього дитина у віці 6—8 років відвикає від батька й матері і починає відчувати себе сиротою. Такі діти частіше займаються крадіжками, вживають наркотики і алкогольні напої, ніж її однолітки, яких виховують батьки [20].

Як справедливо стверджує Гирак Г., той, хто в дитинстві втрачає зв'язок з сім'єю, в майбутньому і сам не завжди зможе створити повноцінну сім'ю [21].

Міжнародна міграція — процес неоднозначний. Вона, звичайно, не визначається однією лише кількістю позитивних і негативних аспектів. Фундаментальним є якісний бік процесу, що дозволяє кожному громадянину більшою чи меншою мірою реалізувати права людини, вільно жити й працювати в тій країні, де він може зробити більший внесок у світове виробництво і власний добробут.

Неоднозначні наслідки міжнародної міграції і для самих мігрантів. Крім можливих вигод від отримання роботи, кращих умов праці та її оплати, мігранти несуть і певні втрати, пов'язані з проблемами:

- переїзду і облаштуванням на новому місці;
 - найму на роботу;
 - оплати праці;
 - тривалості й режиму робочого дня;
 - отримання освіти і підвищення кваліфікації;
 - отриманням пенсії, допомоги та інших форм соціального забезпечення;
 - адаптації до нової культури, мови, клімату тощо;
 - медичного страхування і обслуговування та ін.
- Незважаючи на багато проблем, що виникають у емігрантів тих чи інших країн, вигоди все-таки є категорією визначальною, а економічний аспект домінуючим.

Право на еміграцію, вільне переміщення, вибір місця проживання — це демократичне, цивілізоване право, гарантоване Декларацією прав людини, прийнятою ООН ще 1948 року, і багато українців його використовують.

ВИСНОВКИ

1. За даними статистики ООН, 232 млн осіб, або кожен тридцятий житель планети, проживає на території не тієї країни, в якій народився. До 2050 року чисельність мігрантів може досягти 405 млн чоловік.

Уряди багатьох країн в останні роки посилили увагу до проблем, як залучити в свої країни необхідні їм категорії мігрантів, і водночас обмежити виїзд небажаних. Це вплине на структуру й динаміку міжнародних потоків.

2. В Україні з кожним роком зростає чисельність мігрантів. На 1 січня 2017 року кількість працюючих і тих, хто навчається за кордоном, досягла 10 млн осіб. 63 % людей працездатного віку з різних причин шукають можливості покинути країну. І це в основному люди працездатного віку.

Кількість мігрантів, які вирішили не повертатися в Україну, майже вдвічі вища серед людей віком 18—29 років (таких 30 %), віком 45—65 — 16 %.

3. Роботодавці ЄС позитивно ставляться до напливу емігрантів з України і біженців з країн Африки і Близького Сходу. Вони вважають вигідну заміну місцевих робітників приїжджими, оскільки запити останніх щодо рівня заробітної плати і умов праці значно нижчі. Таким чином, мігранти "демпінгують" на ринку праці й можуть поступово витіснити місцевих робітників із цілого ряду галузей економіки розвинених країн.

4. Польща є однією з найбільш сприятливих країн ЄС для працевлаштування українських заробітчан. Спостерігається тенденція до зростання їхньої чисельності. За даними Державної агенції статистики, в країні офіційно працює близько 800 тисяч громадян України, а за неофіційними даними їх понад мільйон. Проте в найближчі роки кількість українців, які бажають працювати в Польщі, може скоротитись. Зростає кількість заробітчан, які хочуть працювати в Німеччині, скандинавських країнах, де заробітна плата в 2—3 рази вища, ніж у Польщі.

Щоб заохочувати українців не тільки працювати в Польщі, а й переїжджати туди родинами на постійне місце проживання, політики країни обіцяють у найближчі роки змінити закони, які стимулюватимуть ці процеси.

5. Сьогодні Україна є світовим донором робочої сили, проте вона не має державної політики стосовно трудових мігрантів. Досить часто українські трудові мігранти або ті, хто має намір емігрувати, відчують ставлення до себе як до зрадників Батьківщини. Але українці їдуть працювати в інші країни не за власним бажанням, а під тиском обставин. І опиняються перед

законами інших країн, чужою культурою, звичаями, без підтримки, безправними, беззахисними, позбавленими уваги і турботи своєї Батьківщини.

Жодна держава, зокрема й Україна, не повинна віддавати величезний, безцінний людський потенціал так легко, як це робить наша країна.

6. Щоб не стати жертвами шахраїв, українським заробітчанам слід дотримуватись певних застережень, що суттєво зменшить ризики їхнього працевлаштування в країні тимчасового перебування.

7. Враховуючи негативні тенденції міграційних процесів в Україні, зменшення кількості працездатного населення, деякі області країни почнуть відчувати нестачу трудових ресурсів і радітимуть мігрантам з Азії, Африки та інших регіонів. Тому держава і бізнес повинні вжити енергійних заходів зменшення процесу еміграції за рахунок створення нових робочих місць, підвищення рівня заробітної плати тощо.

8. В Україні, як і в багатьох країнах Східної Європи, виникає занепокоєння зростання кількості безпритульних дітей, чий батьки виїхали на заробітки. Діти потребують постійної матеріальної, фізичної, моральної, психологічної підтримки. Такі діти часто відчують себе сиротами, можуть відставати від своїх однолітків у фізичному й розумовому розвитку, частіше причетні до крадіжок, вживання наркотичних препаратів, алкогольних напоїв, порушення громадського порядку тощо.

У коротко- і середньостроковій перспективі чисельність мобільних сімей України зростатиме. Тому Верховні Раді необхідно прийняти закон "Про зовнішню трудову міграцію", який гарантуватиме їхній захист і права мігрантів та членів їхніх сімей.

Література:

1. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Р. Дяківа. — К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. — С. 384, 519.
2. Міжнародна економіка: навчальний посібник / Фомішин С.В., Рибчук А.В., Румянцев А.П. та ін. / За ред. С.В. Фомішина. — Львів: Новий світ — 2000, 2011. — 446 с.
3. Вареник Н. Бізнес-еміграція / Н. Вареник // Зеркало недела. — 2014. — № 2. — С. 9.
4. Боган І.П. Глобальна економіка: підручник / І.П. Боган, І.Р. Михасюк. — К.: Знання, 2007. — С. 150—151.
5. Агеєв О.Д. Науково-методологічні підходи до визначення поняття "Інститут омбудсмена з питань міграції" / О.Д. Агеєв // Держава і право: збірник. Сер. "Юридичні науки". — Випуск 75. — К.: Юридична думка, 2017. — С. 134.
6. Васюнець Н. Уже 10 000 000 / Н. Васюнець // Експрес. — 2017. — № 45. — С. 1, 3.
7. Рафал А. Работа физическая в склонной позиции / А. Рафал // Итоги недели. — 2017. — № 37. — С. 4.
8. Романюк Е. Работа в Польше: экономия и кровать посменно / Е. Романюк // Итоги недели. — 2017. — № 5. — С. 5.
9. Дудар В. Захист для заробітчана / В. Дудар // Експрес. — 2016. — № 54. — С. 11.
10. Гнип Г. У Польщі заробляють від 15 до 25 гривень / Г. Гнип // Газета по-українськи. — 2015. — № 29. — С. 8.
11. Польшин В. Польская община для украинцев / В. Польшин // Итоги недели. — 2015. — № 29. — С. 5.
12. Кучер І. Робота там: як не попастися на гачок / І. Кучер // Експрес. — 2017. — № 18. — С. 12.
13. Дмитрук Б.П. Міжнародна міграція: тенденції, причини, наслідки / Б.П. Дмитрук // Проблеми вдосконалення економіко-правової системи України на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства: тези доповіді часників Всеукраїнської науково-практичної конференції. — Черкаси: Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, 2015. — С. 189—192.
14. Публіка: журнал-газета. — 2017. — № 24. — С. 3.
15. Віслянська К. Де платять більше? / К. Віслянська // Експрес. — 2017. — № 39. — С. 12.

16. Данчишин Н. Бо якось тут краще / Н. Данчишин // Експрес. — 2017. — № 57. — С. 12.

17. Лопух І. Десять там буде краще / І. Лопух // Експрес. — 2017. — № 53. — С. 6.

18. Серєда В. Безвіз діє, гайда гроші заробляти / В. Серєда // Експрес. — 2017. — № 45. — С. 8.

19. Львова І. Добре там, де нас нема / І. Львова // Експрес. — 2016. — № 12. — С. 10.

20. Соколова Л. Безпризорники України / Л. Соколова // Итоги недели. — 2015. — № 46. — С. 10.

21. Гирак Г. Поколение Z. Кем вырастут дети украинских заробітчана / Г. Гирак // Аргументы и факты в Украине. — 2013. — № 3. — С. 12.

References:

1. Diakiv, R. (2000), Entsiklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera [The encyclopedia of a businessman, economist, manager], Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia, Kyiv, Ukraine.
2. Fomishyn, S.V., Rybchuk, A.V. and Rumiantsev, A.P. (2011), Mizhnarodna ekonomika [International economics], Novyi svit — 2000, Lviv, Ukraine.
3. Varenik, N. (2014), "Business-emigration", Zerkalo nedeli, vol. 2, p. 9.
4. Bohan, I.P. and Mykhasiuk, I.R. (2007), Hlobalna ekonomika [Global economy], Znannia, Kyiv, Ukraine.
5. Aheiev, O.D. (2017), "Scientific and methodological approach to the definition of the term "The institution of ombudsman on migration issues", Derzhava i pravo, vol. 75, p. 134.
6. Vasiunets, N. (2017), "10 000 000 already", Ekspres, vol. 45, pp. 1, 3.
7. Rafal, A. (2017), "Physical work in a bent position", Itogi nedeli, vol. 37, p. 4.
8. Romanyuk, Ye. (2017), "A job in Poland: economy and a bed in shifts", Itogi nedeli, vol. 5, p. 5.
9. Dudar, V. (2016), "Security for migrant workers", Ekspres, vol. 54, p. 11.
10. Hnyr, H. (2015), "They earn 15 to 25 hryvnias in Poland", Hazeta po-ukrainsky, vol. 29, p. 8.
11. Polchin, V. (2015), "Polish community for the Ukrainians", Itogi nedeli, vol. 29, p. 5.
12. Kucher, I. (2017), "A job there: how to not swallow the bait", Ekspres, vol. 18, p. 12.
13. Dmytruk, B.P. (2015), "International migration: tendencies, reasons, effects", Tezy dopovidei uchasnykh vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Problemy vdoskonalennia ekonomiko-pravovoi systemy Ukrainy na suchasnomu etapi rozvytku hromadianskoho suspilstva [Conference Proceedings of the All-Ukrainian Research-to-Practice Conference, The problems of the Ukrainian economic and regulatory system improvement at the present stage of the civil society development], East European University of Economics and Management, Cherkasy, Ukraine, pp. 189—192.
14. Publika (2017), "Public: magazine-newspaper", vol. 24, p. 3.
15. Vislianska, K. (2017), "Where do they pay more?", Ekspres, vol. 39, p. 12.
16. Danchyshyn, N. (2017), "For it is somehow better here", Ekspres, vol. 57, p. 12.
17. Lopukh, I. (2017), "It will be better out there", Ekspres, vol. 53, p. 6.
18. Sereda, V. (2017), "Visa-free travel has come into force, common, let's make money", Ekspres, vol. 45, p. 8.
19. Lvova, I. (2016), "The grass is always greener on the other side of a fence", Ekspres, vol. 12, p. 10.
20. Sokolova, L. (2015), "Abandoned children of Ukraine", Itogi nedeli, vol. 46, p. 10.
21. Girak, G. (2013), "Generation "Z". What will become of the children of the Ukrainian migrant workers?", Argumenty i fakty v Ukraine, vol. 3, p. 12.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2017 р.